

6. Eberly, D. (2008). *The Rise of Global Civil Society : Building Communities and Nation from the Bottom Up*. N. Y. : Encounter Books.
7. Kennedy, M. (1994). Historical heritage and civil society : alternative Nations in Eastern Europe. *Suchasnist (Modernity)*, 5, 83-101 (in Ukr.).
8. Variagina, A. A. (2015). Peculiarities of social participation of young people in online social networks. *Pedahohichnyi protsess : teoria i praktika (The pedagogical process : theory and practice)*, 3-4 (48-49), 72-75 (in Ukr.).
9. Iskhakova, N. H. (2011). Civic education as a factor of political socialization of youth in contemporary Ukrainian society. *Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 22. (Political science and methods of teaching social and humanitarian disciplines. The scientific journal of National pedagogical University named M. P. Drahomanov. Series 22.)*, 5, 10-16 (in Ukr.).
10. Vakhula, B. Ya. (2015). Social media as a mechanism for protest mobilization in contemporary Ukrainian society. *Ukrainskyi sotsium (Ukrainian society)*, 1(52), 34-42 (in Ukr.).
11. Karpets, Yu. V. (2014). *The phenomenon of political influence in the structure of the democratic process : essay of the thesis for gaining academic degree of the candidate of political sciences*. Odessa (in Ukr.).

УДК 330.8 (477)

**Васильєва О.С.\***

кандидат філософських наук, доцент  
Львівський національний аграрний університет,  
Дубляни, Україна. e-mail: vasilivalena@live.ru

## **ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ ЯК СПОНУКАЛЬНИЙ ЧИННИК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ**

**Анотація.** У статті йдеться про українську школу фізичної економії, зокрема, проблеми поєднання економічних, природничих та політичних наук. Обґрунтовано положення, що у світовій енергетиці повинно статись підвищення ролі невичерпних та поновлювальних джерел енергії. Зазначено, що Україна має значний і досить потужний потенціал, і що кожна дія пов'язана з єдиною системою планетарного масштабу. Виходячи з такого розуміння слід будувати національну систему цінностей та суспільного способу життя. Вчення української наукової школи фізичної економії створює передумови для наступників, дає шанс українським ученим, українським політикам стати в авангарді розвитку та поширення здобутків на світове товариство. Українські еліти мають можливість перебрати на себе роль центру, де найновітні знання модифікуються в нову модель економічного і філософського мислення. Враховуючи зазначене в сучасній Україні має бути прийнята стратегія економічного розвитку суспільства на засадах: досягнень щодо кількісного і якісного розповсюдження різних форм енергії, її збереження, накопичення; перманентного перевищення народжуваності над смертністю населення; комплексної протидії нераціональному використанню енергії людства тощо.

**Ключові слова:** цивілізація, прогресивний розвиток, світова енергія, фізична економія, глобалізаційні чинники.

\* Vasilieva O.S., Ph.D in Philosophy, Associate Professor, Lviv National Agrarian University, Dubliany, Ukraine. vasilivalena@live.ru

THE PARADIGM OF UKRAINIAN SCIENTIFIC SCHOOL OF PHYSICAL ECONOMY AS A MOVER OF CIVILIZATIONAL PERSPECTIVES OF UKRAINE

**Аннотация.** В статье идёт речь об украинской школе физической экономики, в частности проблемы сочетания экономических, естественных и политических наук. Обоснованно положение, что в мировой энергетике должно произойти повышение роли неисчерпаемых и возобновляемых источников энергии. Отмечено, что Украина имеет значительный и достаточно мощный потенциал и что каждое действие связано с единой системой планетарного масштаба. Исходя из этого понимания необходимо строить национальную систему ценностей и общественного уклада жизни. Учение украинской научной школы физической экономики создает предпосылки для следующих поколений, дает шанс украинским ученым, украинским политикам стать в авангарде развития и распространения достижений среди мирового сообщества. Украинские элиты имеют возможность перебраться на себя роль центра, где новейшие знания модифицируются в новую модель экономического и философского мышления. Принимая во внимание сказанное, в Украине должна быть принята стратегия экономического развития общества на основе: достижений в сфере количественного и качественного распространения разных форм энергии, ее сохранения, накопления; перманентного превышения рождаемости населения над смертностью, комплексного противодействия нерациональному использованию энергии человечества и т.д.

**Ключевые слова:** цивилизация, прогрессивное развитие, мировая энергия, физическая экономика, глобализационные факторы.

**Abstract.** This article is dealt with the Ukrainian school of physical economy, namely with the problems of economic, natural and political science. The position is motivated that in the global energy sector should happen the increasing of the role of in exhaustible and renewable energy sources. It is noticed that Ukraine has a significant and very strong potential and we have to realize that every action is related to a single system of global scale. And, based on this understanding, we should build a national system of social values and social way of life. The doctrine of the Ukrainian scientific school of physical economy sets the stage for future members, gives a chance to Ukrainian scientists, Ukrainian politicians to stand in the forefront of the development and dissemination of achievements on the world society. Ukrainian elites have the ability to play the role of a center where the latest knowledge is modified into a new model of economic and philosophical teachings. Taking into account the above-mentioned in modern Ukraine there must be the accepted strategy of economic development of society on basis: achievement of quantitative and quality distribution of different forms of energy, its maintenance, piling up and increase; permanent exceeding of birth-rate above the death rate of population; complex fight against plundering of energy of humanity.

**Key words:** civilization, the progressive development, the world energy, physical economy, globalization factors.

**Постановка проблеми.** Попри величезні природні та інтелектуальні можливості потенціал України ще повноцінно не розвинутий, місце України допоки залишається на маргінезі світової цивілізації. Однак саме українські фізіократи, такі як С. Подолинський, В. Вернадський і М. Руденко сформулювали інноваційні підходи щодо вирішення суспільних, політичних та енергетичних проблем людства. Вивчаючи спадщину великих філософів минулого, сьогоднішнє покоління отримує потужний імпульс для власного переосмислення філософських проблем в умовах сучасного світу. Це, зокрема, розробки енергетичної теорії суспільного розвитку, проблеми поєднання природничих та гуманітарних наук, питання про причину і рушійну силу можливості людини збільшувати енергетичний бюджет планети та зменшувати ентропію. Саме вони дали нове природничо-наукове визначення праці та підкреслили її космічний характер. І найголовніше — вони вперше у світовій науці визначили фізичну природу додаткового продукту як результату людської праці та перетворення додаткової енергії Сонця. Ця парадигма може стати методологічною засадою подолання глобалізаційних викликів у політичній та економічній науці.

**Аналіз попередніх досліджень і публікацій.** Серед вчених, які досліджували проблеми теоретичних засад школи українських фізіократів, слід назвати,

перш за все, зарубіжних та вітчизняних економістів, предметом наукового інтересу яких були ідеї С. Подолинського, В. Вернадського та М. Руденка. Ще за життя С. Подолинського увагу зарубіжних науковців привернула ідея про роль праці у нагромадженні сонячної енергії. Зокрема, французький вчений Дебірре називав С. Подолинського автором однієї з «найновіших теорій термодинаміки».

Ідеї С. Подолинського активно досліджуються російськими вченими П. Кузнєцовим, О. Кузнєцовим, Т. Муранівським, В. Чесноковим, Б. Кедровим, О. Огурцовим. А комісія з опрацювання наукової спадщини академіка В. Вернадського при Російській академії наук присвятила С. Подолинському окремий номер свого бюлетеня, підготовлений В. Чесноковим (1994 р.). Унікальну наукову працю про С. Подолинського «Листи на документи» підготували й опублікували 2002 року Р. Сербин (Канада) і Т. Слюдикова (Київ).

Останнім часом вийшла низка цікавих робіт російських вчених П. Кузнєцова, О. Кузнєцова, Б. Большакова, присвячених сталому розвитку, науковим основам проектування в системі природа — суспільство — людина; проблемам синтезу природничих і політичних наук.

Поняття «українська школа фізичної економії» активно досліджується і вводиться в науковий обіг багатьма українськими вченими. Зокрема стаття В. Шевчука такою назвою вміщена в «Економічній енциклопедії». Відповідно один із розділів навчального посібника «Історія економічної думки України» за авторства Л. Корнійчук має назву «Українська школа фізичної економії». Цій проблемі присвячено цілий ряд статей В. Шевчука, О. Апановича, Л. Воробйової, монографії Л. Гринів, В. Письмака та інших, в яких розкриваються питання формування та суті української школи фізичної економіки. Втім тему не можна вважати остаточно висвітленою з урахуванням новітніх підходів до зазначеної проблематики, і зокрема сприйняття фізичної економії у вимірі чинника цивілізаційного розвитку України

**Метою статті** є розкриття ідейно-теоретичної спадщини українських фізіократів та її практичне значення, аналіз сутності теорій про політичну та економічну діяльність людей не з позиції класової будови суспільства, а як органічної єдності природних і суспільних законів, показати практичне застосування ідей фізичної економії як спонукального чинника цивілізаційної перспективи України.

**Основні результати дослідження.** Визначальними для прогресивного розвитку України як джерела буття українського суспільства стають здобутки представників української школи фізичної економії — С. Подолинського, В. Вернадського та М. Руденка. З позицій їх інтелектуального надбання, концепція фізіократів виглядає не лише початком класичної економічної думки, але і як започаткування принципово нової парадигми економічних знань та суспільно-господарського прогресу. Її втіленням та оформленням є фізична економія як основоположна складова наукового знання, модифікація якої стає передумовою «розблокування» кризи та спонукальним чинником прогресивного розвитку України [1, с. 195].

Суттєвим внеском Сергія Подолинського у національну науку стало створення нової парадигми цивілізаційного розвитку. Віддаючи належне проблемам глобального характеру, він у своєму вченні пішов далі. Розгляд життя на Землі як невід'ємної складової частини Всесвіту дозволив ученому трактувати процес господарювання на планеті як економіку Всесвіту. Ці

складні розуміння залишаються і до сьогодні слабо розвинутими, майже не вивченими. С. Подолинський розвинув вчення фізичної економії у глобальному руслі, заклав основи методології, що нині іменується аналізом глобального рівня господарювання [2, с. 227].

Висновки Сергія Подолинського слід розглядати через призму оновлення всього суспільства в планетарному масштабі. Його теорія обґрунтовує суспільно-господарський прогрес. У цьому прогресі важлива участь як індивідуального, так і суспільного збагачення, через нагромадження сонячної енергії. Він доводив, що правильне використання земельних ресурсів, якими так багата наша країна, є найкращим видом корисної праці, яка збільшує збереження сонячної енергії на земній поверхні. Отже, змінюється і система розуміння багатства за допомогою якої людина може реалізувати свої матеріальні і духовні потреби. Сергій Подолинський вводить розуміння прогресу суспільства через «прагнення до швидкого нагромадження енергії» [3, с. 280]. Критикує вчений і суспільство споживання через те, що замість акумуляції енергії воно її розсіює.

Головний висновок і настанова людству від Сергія Подолинського: «Головною метою людства в праці повинно бути абсолютне збільшення енергетичного бюджету, тому що при сталій його величині перетворення нижньої енергії у вищу незабаром досягає межі, далі якої воно не може відбуватись без зайвих витрат на розсіювання енергії» [3, с. 282].

Інтерпретувачи енергію як світову константу, український мислитель показав цим спроможність людини впливати на її рух та нагромадження. Він довів, що наділений інтелектом суб'єкт, який усвідомлено протидіє ентропійним процесам, спроможний запобігти марнуванню енергії. Таким суб'єктом у його дослідженні є кожна окрема людина і людство загалом, тому можна вести мову про новітню інтерпретацію людської сутності, а саме — про розгляд людини як космічної істоти, здатної збільшувати обсяги енергії на поверхні Землі [4, с. 153].

С. Подолинський показав, що нагромадження енергії на земній поверхні можливе завдяки усвідомленій і корисній праці, яка розкриває сутність вказаної взаємодії. Власне визначення праці він сформулював за наслідками прискіпливого аналізу наукових досягнень свого часу [5, с. 37].

На нашу думку, слід вважати унікальними перспективи застосування відкритого українським ученим підходу у прикладних цілях. Адже він гідно розвинув ідеї фізичної економії, запропонувавши «енергетичний бюджет людства», що є вагомим чинником цивілізаційної перспективи України.

Вельми важливим кроком у розвитку цієї школи стала діяльність засновника Української академії наук В. Вернадського (1863–1945), який своїм найближчим науковим попередником називав якраз С. Подолинського.

В. Вернадський, запровадивши у науковий обіг категорії живої речовини, біосфери і ноосфери, створивши новітню світоглядну систему, парадигму змісту і структури знань цим самим підніс здобутки української наукової школи на вищий щабель світового визнання.

Істотним внеском у розвиток національної школи фізичної економії є доробок сучасного українського мислителя М. Руденка. Адже ним створена оригінальна концепція, яку доречно назвати фізичною економією Всесвіту [2, с. 229]. І як відомо, вона є новою економіко-філософською системою, що охоплює гуманітарні і природничі знання.

Руденко підійшов до оцінки економіко-філософських знань з критичним підходом. Він оцінював ці доктрини через їх інструменти, а не через їх догматичні положення. Адже, на його думку, від завдань, що ставить собі влада, тобто суб'єкт, ці теорії можуть або сприяти розвитку людства, або бути індиферентними, або вести суспільство до регресу. Підтвердження цього ми можемо прослідкувати в сьгоднішньому суспільстві. Про це нам говорить та криза, в якій опинилась сьгоднішня цивілізація, світова економіка та політика.

Микола Руденко у своїх фундаментальних працях «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність», «Економічні монолози» та ін. розв'язував глобальні економічні, соціальні, філософські, політичні та глобальні цивілізаційні проблеми, як назвав їх сам Руденко «апокаліптичні» проблеми [6, с. 18].

Руденко стверджує, що пантеїзм саме через те і є справжнім теїзмом, що визнає Богом Всесвіт як ціле. І це дозволяє йому продовжити новітнє осмислення започаткованого С. Подолинським дослідження енергетичних аспектів взаємодії між суб'єктами та об'єктами [7, с. 102].

Тому що, коли енергія розглядається як об'єкт, то це не виключає, а навпаки, передбачає і протилежне, тобто розгляд енергії як прояву впливу суб'єкта, що діє на людину [8, с. 201].

Слід мати на увазі, що без усвідомлення взаємопов'язаності фінансової та екологічної кризи неможливо запропонувати вихід із нинішньої ситуації. Те, що одні називають «екологічною кризою», а інші «соціально-економічною кризою», під кутом зору ноосферної теорії є тим самим явищем.

Для реалізації програм, що розробили українські фізіократи, необхідно перебороти недовіру до власної інтелектуальної традиції, ідеології, що пропонує новий підхід до вирішення сучасних, глобальних проблем, ідеологія, що побудована з урахуванням специфіки українського суспільства. Потрібна інтеграція українців до ключових елементів сучасної світової системи, ознайомлення з українською інтелектуальною традицією.

**Висновки.** Починаючи з другої половини ХХІ століття у світовій енергетиці повинно статися суттєве підвищення ролі невичерпних та поновлювальних джерел енергії. Під поновлювальними потрібно розуміти енергію, яку отримують при спаленні біомаси: деревини, вугілля, яку отримують із дерева, торфу, промислових, міських та сільськогосподарських відходів. До невичерпних джерел енергії відносяться: первинна електроенергія, яка генерується із сонячної енергії, енергії вітру, енергії приливів та ядерна енергія. Аналіз перспектив розвитку економіки України свідчить, що це питання є актуальним. Для України перспективним є розвиток технологій використання сонячної енергії; теплонасосних установок і станцій, які можуть використовуватись для вилучення тепла з довкілля; використання альтернативних видів палива; воднева енергетика на основі фотосинтетичних елементів. Тобто залишається актуальним питання про ефективне використання різних видів енергії, яке в свій час підняли українські фізіократи. Учення С. Подолинського, В. Вернадського та М. Руденка створюють передумови для наступників, дають шанс українським ученим, українським політикам стояти в авангарді розвитку та поширення здобутків на світове товариство.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Шевчук В. Еволюція новітньої економічної парадигми і перспективи розвитку української наукової школи / В. Шевчук // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі ХХІ століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-2 березня 2000 року. Ч. 3. — К.: КДТЕУ, 2000. — С. 180-212.
2. Шевчук В. Українська наукова школа фізичної економії / В. Шевчук // Руденко М. Гносис і сучасність (Архітектура Всесвіту). — Тернопіль: Джура, 2001. — С. 224-250.
3. Подолинський С. А. Вибрані твори / С. А. Подолинський // Упоряд.: Л. Я. Корнійчук. — К.: КНЕУ, 2000. — 328 с.
4. Подолинський Сергій. Вибрані твори / Сергій Подолинський // Упорядкував Роман Сербин. — Монреаль: Українське історичне товариство, 1990. — 208 с.
5. Подолинський С. Вибрані праці / С. Подолинський // Упоряд. М. Кратко. — Луцьк: Стимул, 2004. — 152 с.
6. Руденко М. Д. Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії. Видання друге, доповнене / М. Д. Руденко. — Тернопіль: Джура, 2005. — 224 с.
7. Шевчук В. Вчення Сергія Подолинського як фундаментальна основа новітньої української та світової економічної школи / В. Шевчук // Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання): Матеріали міжнародної науково-методичної конференції 26–27 квітня 2000 року. — К.: КНЕУ, 2000. — с.80–145.
8. Шевчук В. Інтелектуальна спадщина Сергія Подолинського і цивілізаційна перспектива / В.Шевчук // Учення Сергія Подолинського і цивілізаційна еколого-економічна перспектива: Матеріали міжнародної наукової конференції 7 грудня 2000 року. — К.: КНЕУ, 2000. — с. 98-245.

## REFERENCES

1. Shevchuk, V. (2000). The evolution of contemporary economic paradigm and perspectives of development of Ukrainian scientific school. In *Economic theory: contemporary paradigm and its evolution at the threshold of XXI century* (pp. 180-212). Kyiv: Kyiv State Trade and Economic University (in Ukr.).
2. Shevchuk, V. (2001) Ukrainian scientific school of physical economy. In Rudenko M., *Gnosis and Modernity (Universe Architecture)* (pp.224-250). — Ternopil: Dzhyra (in Ukr.)
3. Podolynskiy, S.A. (2000) *Selected Works*. Kyiv: Kyiv National Economic University (in Ukr.)
4. Podolynskiy, S.A. (1990). *Selected Works*. Montreal: Ukrainian Historical Society (in Ukr.).
5. Podolynskiy, S.A. (2004) *Selected Works*. Lutsk: Stymul (in Ukr.)
6. Rudenko, M.D. (2005) *Energy of progress. Essays on the physical economy*. Second edition, completed. Ternopil: Dzhyra. (in Ukr.)
7. Shevchuk, V. (2000) The doctrine of Sergei Podolynsky as the fundamental basis of modern Ukrainian and world economic school . In *Evolution of economic development and economic theories (Research and Teaching problems)*. Kyiv: Kyiv National Economic University (in Ukr.).
8. Shevchuk, V. (2000) Intellectual heritage of Sergei Podolynsky and civilization perspective. In *The doctrine of Sergei Podolynsky and civilizational ecological and economic perspective*. Kyiv: Kyiv National Economic University (in Ukr.).